

вання ефективних систем управління на вітчизняних підприємствах з урахуванням особливостей сучасних тенденцій розвитку менеджменту визначає актуальність теми для подальших досліджень даної проблеми.

Вітчизняні підприємства очікують науково обґрунтованих рекомендацій у галузі формування стратегій розвитку людського потенціалу, які б забезпечували виживання підприємств, їх здатність до саморозвитку, ефективного використання ресурсів, практичну реалізацію науково-технічних ідей. Саме від забезпечення умов для співпраці з персоналом та зовнішнім середовищем залежить майбутнє процвітання підприємств [16, с. 237].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Долгушкин Н. К., Новиков В. Г., Категории «трудовые ресурсы», «рабочая сила», «кадры» – сущность и содержание // *Аграрная наука*. – 2001. – № 4. – С. 11–12.
2. Борисов А. Б. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2000. – 895 с.
3. Грішнова О. А. Людський розвиток: [підручник] / О. А. Грішнова. – К.: КНЕУ, 2010. – 308 с.
4. Махсма М. Б. Економіка праці та соціально-трудова відносин: навч. посібник. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 188 с.
5. Валентей С., Нестеров Л. Человеческий потенциал: новые измерители и новые ориентиры // *Вопросы экономики*, 1999. – № 2. – С. 92–93.
6. Лысков А. Ф. Человеческий капитал: понятие и взаимосвязь с другими категориями // «*Менеджмент в России и за рубежом*». – № 6. – 2009. С. 3–11.
7. Чорний Р. С. Людський капітал у системі соціально-економічних категорій // *Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 21-22 листопада 2007 р.* – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 526 с. – С. 424–427.
8. Заславская Т. И. Человеческий потенциал в современном трансформационном процессе [Текст] / Т. И. Заславская // *Общественные науки и современность*. – 2005. – № 3. – С. 5–6.
9. Сен А. Об этике и экономике. – М.: Наука, 1996.
10. Сен А. Развитие как свобода. – М.: Новое издательство, 2004.
11. Сенге П. Искусство и практика самообучающейся организации. – М.: «Олимп – Бизнес», 1999 - 408 с.
12. Доклады о развитии человека за 1990–2003 годы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://hdr.undp.org>.
13. Доклад о развитии человека 2004. Культурная свобода в современном многообразном мире. По заказу ПРООН. – М.: Весь мир, 2004. – 312 с.
14. Доклад о развитии человека. 2010 г. – Нью-Йорк, Оксфорд, ПРООН, Оксфорд Университи Пресс, 2010. – С. 102–234.
15. Человеческий потенциал: опыт комплексного подхода / Под ред. И. Т. Фролова. – М.: Конкорд, 1999. – 176 с.

УДК 330.354

Цимбал Л.І.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри міжнародної економіки,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана»

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РЕГУЛЮЮЧОГО ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА РИНОК ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

WAYS OF IMPROVEMENT OF REGULATIVE INFLUENCE OF THE STATE ARE TO THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено основні питання щодо покращення регулюючого впливу держави на ринок освітніх послуг в Україні. Визначено основні шляхи покращення такого впливу в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: освіта, ринок освітніх послуг, регулювання ринку, вплив держави, оптимізація впливу.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыты основные вопросы, касающиеся улучшения регулирования и влияния государства на рынок образовательных услуг в Украине. Определены основные пути улучшения такого влияния в современных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: образование, рынок образовательных услуг, регулирование рынка, влияние государства, оптимизация влияния.

ANNOTATION

The article highlights the key issues for improving the regulatory influence of the state on the education market in Ukraine. The basic ways of improving such influence in the contemporary economy.

Key words: education, education market, market regulation, the impact of state, optimizing exposure.

Загальна постановка проблеми. Аналіз функціонування освітньої галузі на сучасному етапі вказує на існування великої кількості проблем. Та все ж Україна має значний потенціал для вирішення цих проблем і передумови для формування конкурентоспроможної галузі. По-перше, велика кількість навчальних закладів дає можливість провести реструктуризацію таким чином, щоб під егідою найбільших сформувати комплекси по підготовці фахівців. По-друге, високий імідж вищої освіти серед населення формує впевне-

ність у стабільності функціонування галузі. По-третє, зміна основи діяльності суспільства, коли знання та інформація стають найсуттєвішим об'єктом продажу, супроводжується структурною перебудовою економіки. В рамках цього варто визначити основні напрямки удосконалення державної політики на ринку освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Регулювання ринку освітніх послуг та вплив держави на процеси на цьому ринку досліджуються великою кількістю науковців. Частково увагу проблемам участі держави у загальному аспекті розвитку суспільства знань можна виділити у працях Г. Беккера, Е. Денісона, Дж. Кендріка, Я. Мінсер, Т. Шульца. В роботах вітчизняних вчених Л. І. Антошкіної, В. М. Гейця, О. А. Грішнєвої, Б. М. Данилишина, Г. А. Дмитренка, Т. А. Заєць, І. С. Каленюк, О. А. Кратта, В. Г. Кременя, В. І. Куценко, О. П. Сологуб, Д. М. Стеценка, Л. А. Янковської та інших висвітлені окремі організаційно-економічні проблеми функціонування системи вищої освіти. Так, питання методів впливу держави, зокрема ліцензування, розглядається у працях Б. Деревянко. Проте, зміна умов господарювання, форм функціонування системи вищої освіти вимагають напрацювання нових форм участі держави у розвитку ринку освітніх послуг.

Метою роботи є виокремлення шляхів покращення регулюючого впливу держави на ринок освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. Стратегічним питанням для вирішення завдань, що стоять перед держав-

ними органами, є формування передумов переходу України до постіндустріального інформаційного суспільства. Аналіз світового досвіду вказує на виключно важливу роль держави в даних процесах [7; 8].

На нашу думку, активне втручання держави в економічне життя повинно бути цілеспрямованим, оскільки широкий спектр завдань без формування пріоритетів є неефективним та приводить до розпорошення зусиль.

Таким чином, увага державних органів влади у сфері регулювання діяльності ринку освітніх послуг повинна бути зосереджена на вирішенні фундаментальних завдань, до яких включаємо такі: формування стратегії розвитку ринку освітніх послуг; підтримка розвитку ринку у період реструктуризації, нагляд за чіткою реструктуризацією; забезпечення дотримання правових норм; перехід на міжнародні стандарти функціонування ринку освітніх послуг; впровадження інноваційних форм підготовки фахівців, які дають змогу підвищити конкурентоспроможність галузі освіти; підвищення конкурентоспроможності фахівців на міжнародному ринку праці; забезпечення макроекономічної стабільності.

Вирішення таких завдань повинно полягати не у збільшенні масштабів втручання держави у економічні процеси, характерні для ринку освітніх послуг, а у підвищенні ефективності такого втручання.

Державне регулювання ринку освітніх послуг повинне бути спрямоване на забезпечення стабільності та балансу розвитку. Основні напрямки, які потребують значної уваги з боку держави – це регулювання попиту, регулювання пропозиції, регулювання зовнішньої взаємодії ринку освітніх послуг із іншими галузями господарської діяльності. Регулювання рівня попиту може виражатися у забезпеченні рівності освіти для населення (співвідношення сукупної плати за навчання та середньої заробітної плати в цілому і по регіонах). Наступним інструментом державного регулювання попиту є система державного замовлення, що формує попит на підготовку фахівців, яка до того ж сприяє підвищенню попиту на ті спеціальності, які держава визначає пріоритетними. Забезпечення рівності доступу до освіти може набувати форм і незалежного тестування, коли оцінка абітурієнту виставляється незацікавленими сторонніми фахівцями.

Регулювання пропозиції відбувається через регулювання кількості закладів різних форм, регулювання переліку та кількості спеціальностей, регулювання та обмеження організаційно-економічних засад функціонування вищих навчальних закладів, а також управління процесами оптимізації структури ринку із врахуванням потреб регіонів.

Зовнішня взаємодія ринку освітніх послуг із іншими галузями господарської діяльності повинна знаходитися виключно у компетенції держави, оскільки забезпечити це на рівні окремо взятого навчального закладу неможливо. Така взаємодія відбувається між ринком освітніх послуг та ринком наукових розробок, ринком праці.

Оптимальна взаємодія між ринком освітніх послуг та ринком наукових розробок повинна передбачати не просто інтеграцію науки і освіти, а посилення взаємодії на рівні економічної ефективності від кожного виду діяльності. Це може відбуватися шляхом створення об'єднаних комплексів, де освітня діяльність ґрунтується на новітніх інноваційних розробках цього ж центру. Такі інноваційні розробки, виходячи із специфіки викладання в Україні, можуть бути запропоновані як предмети на вибір навчального закладу або ж студента. В цьому випадку інтеграція не буде формальною процедурою, а втілюватиметься в життя практичною діяльністю.

Інтеграція ринку освітніх послуг та ринку праці повинна регулюватися не лише на національному рів-

ні, а і на регіональному, оскільки потреби ринку праці точніше можуть бути сформовані саме на регіональному рівні. Для цього варто запровадити участь місцевої громади (представників регіональних державних структур – центр або служба зайнятості) у процесі ліцензування та акредитації. Діяльність служб зайнятості поширюється не лише на відтворення поточних потреб регіону в працівниках, а й у відслідковуванні тенденцій і змін попиту на робочі місця. Таким чином, регіональні служби зайнятості зможуть приймати участь у формуванні пакету пропозиції вищих навчальних закладів. Окрім того, співпраця на місцевому рівні може бути запроваджена шляхом створення центрів по підготовці фахівців, необхідних регіону. При вищих навчальних закладах можна формувати невеликі групи, які будуть проходити спеціальну підготовку для потреб служби зайнятості. Це може набувати форм перепідготовки спеціалістів, курсів, семінарів, тренінгів та ін.

Варто враховувати, що особливістю ринку праці є орієнтація на поточні показники, а не на довгостроковий прогноз, хоча досвід розвинених країн показує, що на державному рівні це можливо, якщо ведеться чіткий моніторинг ринку праці та розглядається динаміка його розвитку у порівнянні до динаміки розвитку промисловості як на національному, так і на регіональному рівнях. Таке прогнозування можливе не лише за умови фактичної підготовки фахівців, а за умови високого якісного рівня цієї підготовки, що дасть змогу такому фахівцю бути більш мобільним на ринку праці і, відповідно, не вимагатиме постійної перепідготовки.

Взаємодія ринку освітніх послуг та ринку праці може відбуватися на кількох рівнях. Перший рівень взаємодії є найбільш масштабним і включає взаємодію між вищим навчальним закладом та державою в цілому. Така взаємодія включає державне замовлення на підготовку фахівців, потреба на яких є в межах всієї держави, або ж на тих фахівців, які будуть забезпечувати діяльність стратегічних галузей господарювання, до яких ми можемо віднести не лише класично стратегічні галузі виживання країни – військово-промисловий комплекс, продукти харчування, – а і такі галузі, які набули стратегічного значення у зв'язку з переходом до постіндустріального суспільства – інформатика, комп'ютерна техніка, програмування тощо. Наступний рівень взаємодії відбувається через узгодження інтересів вищого навчального закладу та регіональних органів влади. Така взаємодія орієнтована на підготовку фахівців, необхідних для ефективного функціонування регіону, в якому розташований вищий навчальний заклад. Третій рівень передбачає взаємодію між навчальним закладом та підприємствами. У цьому випадку підприємства повинні формувати свій пакет замовлень на підготовку фахівців відповідно до своїх потреб і сплачувати за їх підготовку. Проте, така форма взаємодії не набула на сьогоднішній день значного поширення, оскільки підприємства намагаються знайти фахівця без витрачання фінансових ресурсів. Ця проблема може бути вирішена шляхом формування спеціальної державної політики для активних підприємств – зменшення податкового тиску, пільги, державні програми тощо. Останній рівень взаємодії – вищий навчальний заклад – споживач. Така взаємодія виникає при формуванні договірних відносин між навчальними закладами і споживачами-абітурієнтами при підписанні договору про надання платних освітніх послуг. У цьому випадку ініціатором попиту стає сам споживач, який особисто сплачує за власне навчання.

Основними напрямками підвищення ефективності втручання держави у діяльність ринку освітніх послуг є формування законодавчої та правової бази, яка б надавала можливість розвитку конкуренції та підпри-

емницької діяльності; підвищенню ролі органів місцевого самоврядування у функціонуванні ринку, що може виражатися в участі представників у процесах ліцензування та акредитування за окремими спеціальностями; забезпеченню наявності стратегічного плану розвитку освіти, в тому числі і фінансового, що дасть можливість здійснювати довгострокове планування діяльності кожним навчальним закладом і, відповідно, підвищить ефективність використання ресурсів; узгодженню інтересів регіонів та усуненню дисбалансу підготовки фахівців; формуванню цільових програм.

Законодавча база, на основі якої функціонує ринок освітніх послуг в Україні, на даний час потребує оновлення і приведення у відповідність до міжнародних критеріїв підготовки фахівців, що особливо актуально з огляду на процеси інтернаціоналізації і глобалізації. Це дасть змогу підвищити рівень конкурентоспроможності і освіти, і фахівців на міжнародному ринку, а також частково вирішить питання взаємозв'язання дипломів. Потребує активної розробки питання можливості поширення конкуренції на ринку освітніх послуг, оскільки для нього притаманною є природна монополія в певних сферах діяльності. Необхідно вирішити проблеми із постачанням матеріальних ресурсів для навчальних закладів, оскільки сучасна система тендерів не дала очікуваних позитивних результатів. Це пов'язано в першу чергу з недосконалістю правової бази та особливостями участі органів місцевого самоврядування. Просте копіювання досвіду розвинених країн без урахування особливостей українських правил ведення бізнесу призвів до виникнення затримок, правових суперечностей та ін.

Участь органів місцевого самоврядування у функціонуванні ринку пов'язана з тим, що більшість навчальних закладів готують фахівців для тих регіонів, де вони знаходяться. Більшість студентів навчаються в тих навчальних закладах, що знаходяться відносно недалеко від місця проживання, і лише невелика частка вищих навчальних закладів готують студентів зі всієї країни (це стосується в першу чергу столичних ВНЗ та провідних навчальних закладів вузької спеціалізації). На даному етапі така участь носить лише формальний характер, що виражається у наданні інформації про потреби регіону у підготовці фахівців. Проте, така інформація досить часто неповна або не відображає реальної картини. Участь представників у процесах ліцензування та акредитування за окремими спеціальностями може призвести до збільшення ефективності функціонування закладів освіти, що виражається через цілеспрямованість підготовки фахівців.

Забезпечення наявності стратегічного плану розвитку освіти дасть можливість кожному навчальному закладу здійснювати довгострокове планування діяльності. Стратегія розвитку ринку повинна враховувати потреби країни у підготовці фахівців за окремими напрямками, не забуваючи про фактор часу. Такий план передбачає наявність навчальних закладів певного спрямування відповідно до потреби в них, а також систему державного замовлення на підготовку фахівців. Пакет державного замовлення на підготовку фахівців за певними напрямками необхідно привести відповідно до реальної потреби та перспективи попиту на спеціалістів. При цьому варто враховувати не лише напрям підготовки, а і спеціалізацію.

Для підвищення ефективності використання засобів державного замовлення підготовки фахівців за спеціальностями, які не користуються попитом і не є високоперспективними (вчителі, медики, працівники соціальної служби та ін.), варто запровадити систему орієнтації на молодих спеціалістів, оскільки, якщо людина не знаходить роботу за фахом у перші роки після закінчення навчального закладу, то в подальшому мотивація до роботи за фахом слабше.

Фінансове довгострокове планування розвитку ринку освітніх послуг дасть можливість ефективного використання ресурсів, оскільки передбачає комплексність і системність витрат. У цьому випадку кожен навчальний заклад матиме можливість планувати витрати на певні види діяльності, не пов'язані із кількістю студентів на певний проміжок часу, наприклад, витрати на поширення інформації, розробку інформаційних листів, планування залучення абітурієнтів, планомірне та комплексне оновлення матеріально-технічної бази, виконання соціальних програм тощо. Такі заходи дадуть змогу підвищити ефективність використання ресурсів.

Узгодження інтересів регіонів та усунення дисбалансу підготовки фахівців виражається через аналіз структури потреби у фахівцях із врахуванням регіональних особливостей. При цьому загальна пропозиція підготовки фахівців не повинна виступати як сукупність потреб у фахівцях на певний проміжок часу.

Формування цільових програм як напрям удосконалення державного регулювання діяльності ринку освітніх послуг повинне бути спрямоване на забезпечення стабільності галузі та її відтворення. Основними передумовами до цього можуть бути підбір сильної викладацької складу за рахунок визначення системи чітких вимог до викладачів, забезпечення рівня життя викладачів (наприклад, прив'язка заробітної плати викладача до середньої по країні із збереженням можливості зростання), соціальний пакет гарантій (цільове будівництво житла, пільгове кредитування тощо). Частина цих заходів реалізував наприкінці 90-х років уряд Китаю: для вчителів та викладачів було побудовано 903 млн. м² житла, вартість якого становить більше 9 млрд. дол. [10].

Окрім того, в Україні досить значна частка науковців, які емігрували за кордон. Варіантом виходу із ситуації може бути збереження існуючого рівня заробітної плати для найбільш продуктивних вчених за умови їх повернення. Варто враховувати і тих студентів, які отримують освіту за кордоном. Значна частина таких студентів намагається залишитися по закінченню терміну навчання за кордоном, оскільки бачать для себе в Україні незначні перспективи. При цьому досить часто від іноземців можна почути думку про більшу свободу ведення підприємницької діяльності в Україні, ніж в інших країнах, оскільки український ринок вважається ненасиченим основними товарами. Тому на даному етапі основним завданням є формування на державному рівні підприємницької поведінки та сприятливих умов для роботи студентів, які навчалися за кордоном.

Позитивним у цьому питанні знову таки є досвід Китаю, який сформував для таких студентів 21 спеціальний бізнес-парк, в яких нараховувалось більше 5 тисяч інноваційних підприємств, інвестиції становили більше 3,6 млрд. дол. [9]. Наслідком реалізації таких програм стали позитивні зрушення в освітній системі Китаю. Спостерігалось різке збільшення кількості вступників у вищі навчальні заклади: якщо в 1998 році їх чисельність становила 1 млн. осіб, то в 1999 році їх збільшилося в півтора рази, а у 2000 їх кількість становила вже 2 млн. осіб. [3].

Політику подібного спрямування можемо побачити і у розвинених країнах Європи. Наприклад, Німеччина формує оптимальні умови, не лише утримуючи власних спеціалістів, а має досить лояльну політику по відношенню до залучених закордонних фахівців [11]. Та і весь Європейський союз основною метою ставить «створення умов для перешкодження відтоку кадрів і для залучення найбільш кваліфікованих закордонних дослідників» [12].

Позитивним для України прикладом такої діяльності є створення Китаєм бази китайсько-російсько-українського співробітництва (м. Яньтай, 2000

рік), до роботи якої залучені російські та українські розробники інноваційних технологій. При цьому науковці впроваджують ці технології у виробництво на спеціально створених для цього підприємствах або ж сприяють впровадженню на існуючих промислових підприємствах. Окрім того, існує Китайсько-Український Технопарк високотехнологічного співробітництва, який працює над розробками в сфері виробництва промислового обладнання нового покоління для різноманітних сфер діяльності, захисту навколишнього середовища, медицини, селекції нових видів рослин тощо [9].

Пріоритетним напрямком розвитку освіти є її наукова складова, яка в усьому світі признається як стратегічний ресурс. Радянська система освітніх та наукових закладів на даний час руйнується, проте для її заміни пропонується модель поєднання освіти і науки. Науково-дослідні установи або зникли, або фінансуються на мінімально-необхідному рівні, при цьому наголошується на запровадженні світової моделі.

В Україні поєднання науки та освіти не дає бажаних результатів. Це пов'язано із великою кількістю факторів. По-перше, фінансування вищих навчальних закладів навіть частково не проводиться на основі наукових досягнень, таким чином, нівелюється мотивація. По-друге, матеріально-технічна база вищих навчальних закладів досить часто не передбачає наявності спеціалізованих кабінетів, лабораторій, обладнання для ведення наукової діяльності. По-третє, прерогативним напрямком діяльності викладачів залишається навчальний, а науковий у плануванні враховується в меншій мірі. По-четверте, перехід до Болонської системи освіти, яка передбачає зменшення навчального навантаження, ускладнюється невідповідністю правової бази та значними відмінностями в системі освіти. Проте, такі зміни не були опрацьовані певним чином, а повний відхід від радянської системи навчання потребує значних зусиль, часу та капіталовкладень. На нашу думку, той науковий потенціал, який має Україна, фізично не може бути використаний у повній мірі.

В цьому випадку маємо дисбаланс між наявним потенціалом та тими науковими ресурсами, які фактично використовуються. Надлишок, який не використовується в Україні, переходить як експортна складова науки. Для підвищення ефективності діяльності економіки необхідна тісна співпраця та інтеграція трьох складових: наукові здобутки – освіта – економіка. Тільки їх оптимальне поєднання може дати позитивні ефекти.

Одним із факторів підвищення інноваційної активності підприємств можуть стати податкові пільги. Хоча такі заходи носять штучний характер на початковому етапі, проте, із появою позитивних ефектів від застосування або використання новацій інертність та байдужість керівників нівелюватимуться.

Наука по своїй суті повинна стати передумовою освіти, адже саме наука дає теоретичне обґрунтування та практичні знання. Ці знання повинні перейти в групу фундаментальних, а для цього необхідна їх практична реалізація. Таким чином, розрив між складовими «наука – освіта» призводить до неефективності діяльності як однієї, так і другої складової. При цьому в сукупному вимірі найбільші збитки несе економіка України. І не тільки за рахунок втрачених можливостей, а і за рахунок швидкого розвитку конкуруючих економік, активному розвитку яких сприяє відтік наукового потенціалу. Таким чином, отримуємо ще більший рівень застаріння знань за рахунок самозабезпечення освіти кадрами.

Позиція неефективності використання потенціалу за рахунок поганої взаємодії складових «наука – освіта – економіка» підтримується великою кількістю науковців [5].

До групи цільових програм з питання посилення інтеграції системи «наука-освіта-економіка» можна віднести створення корпоративних університетів, що сприяють інтеграції освіти та бізнесу. У світі функціонує близько 1600 таких університетів і за прогнозами Всесвітнього Банку році їх кількість перевищить кількість класичних [1]. Подібні системи вже реалізуються у великих навчальних закладах, проте, вони потребують подальшого удосконалення. Наприклад, у Великій Британії в основу освіти покладено принцип Sandwich Year, за яким студенти на початкових курсах певний час працюють на виробництві за обраною спеціальністю, а після роботи продовжують навчання. Проте, в Україні стажування студентів за кордоном досить часто набуває форм фізичної роботи на підприємствах, наприклад, збір овочів та фруктів, що навряд чи свідчить про набуття необхідних знань та навичок за спеціальністю.

Одним із основних завдань держави на сучасному етапі розвитку ринку освітніх послуг є посилення інвестиційної активності, тобто залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел. Для української освіти класичними джерелами фінансування є держава та фізичні особи, проте така система на сьогодні є неефективною. Частка фізичних осіб у галузі фінансування збільшується, що спричиняє орієнтацію вищих навчальних закладів при формуванні пакету пропозицій саме на найбільш платоспроможних початальників фінансових ресурсів. При цьому фізичні особи, вибираючи професію, досить часто орієнтуються не на потреби ринку праці чи прогнозовані його зміни, а на власні побажання чи суспільні стереотипи [6].

В умовах змішаної економіки варто пам'ятати, що існує необхідність розбудови інститутів ринку освітніх послуг, які повинні враховувати правове забезпечення прав власності. При цьому значну роль відіграє розвиток механізму ринкової конкуренції як необхідного елемента розвитку ринку. При цьому державні монополії не повинні змінюватися на приватні, що по своїй суті має аналогічні наслідки.

Досить цікавим у цьому ракурсі є питання встановлення ціни. Держава при регулюванні ціноутворення на послуги навчальних закладів покликана захищати інтереси суспільства та гарантувати конституційне право кожного громадянина на отримання освіти. Досить часто навчальні заклади знаходяться в умовах природних монополій, тобто теоретично мають змогу встановлювати ціни на послуги виходячи із власних інтересів. Об'єктом регулювання в даному випадку буде монопольна поведінка навчального закладу та мінімізація витрат споживачів, тобто приведення їх у оптимальне співвідношення. В даному випадку контроль з боку держави покликаний узгоджувати інтереси виробників та споживачів із врахуванням потреб суспільства та національних інтересів держави. На сьогодні навчальні заклади діють в умовах, які формують пакет конкурентних послуг. Тобто поряд із монопольними товарами (освітні послуги) підприємства надають ряд додаткових послуг, які можуть функціонувати в умовах конкуренції (харчування, видавництво, дозволя та ін.). Такі підприємства, хоч прив'язані у своїй діяльності до монополіста, проте можуть функціонувати на засадах вільної конкуренції. Спробами посилити конкуренцію в даних сферах є встановлення тендерного ціноутворення на матеріально-технічне забезпечення [2].

Існуюча система державного регулювання розвитку ринку освітніх послуг не враховує різниці у підприємницькій поведінці навчальних закладів різних форм власності. Більшість державних навчальних закладів у своїй діяльності покладаються на підтримку держави.

Комерціалізація освіти призвела до актуалізації таких понять як рентабельність, собівартість, прибуток по відношенню до галузі освіти. При цьому досить цікавим є питання системи створення ціни на одні і ті ж послуги у різних навчальних закладах. Фактично мова йде про монополістичну поведінку підприємств. Таким чином, формування цін на освітні послуги є досить вагомим об'єктом державного регулювання та управління. Формування витратної бази ціни не є виправданим на даний момент і призводить до штучного завищення рівня витрат у поточному періоді. Необхідно запровадити декларування зміни ціни із обґрунтуванням такої зміни. Такі заходи нехарактерні для вільної ринкової економіки, але вони є необхідними для усунення недобросовісної конкуренції та оздоровлення галузі освіти в Україні.

На сьогодні в Україні немає жодного Закону, який би повною мірою здійснював регулювання ціноутворення на ринку освітніх послуг або методів регулювання утворення ціни. Необхідно сформувати нормативну базу формування цін на освітні послуги із врахуванням інтересів як державних, так і недержавних. В Україні складається дивна ситуація, коли послуги державних навчальних закладів коштують набагато більше, ніж послуги приватних навчальних закладів. Хоча сама суть ринкового механізму виключає таку можливість, адже діяльність недержавних підприємств спрямована на отримання прибутку, а державних на економію ресурсів.

На даному етапі розвитку України, для якого характерні політична, економічна та соціальна нестабільність, роль держави повинна посилюватися. За державою залишаються функції координації та регулювання. При цьому як засіб підвищення ефективності та об'єктами державного регулювання є не тільки система навчальних закладів. Досить часто вирішення проблем у сфері освіти покладається на навчальні заклади, при цьому допускається варіант зміни загальної ієрархії системи освіти.

Державна політика повинна бути спрямована на розвиток системи саморегулювання та взаєморегулювання взаємодії «наука–освіта–економіка».

Відповідно до виявлених проблем функціонування ринку освітніх послуг та тенденцій його розвитку визначено напрями удосконалення державної політики в сфері освіти. На сучасному етапі для забезпечення рівномірного розвитку ринку освітніх послуг необхідно розробити уніфіковані правові режими діяльності навчальних закладів різних форм власності, які по-

винні ґрунтуватися на зменшенні адміністративного тиску на діяльність державних навчальних закладів та збільшенні їх господарської автономії. Регулювання діяльності приватних вищих навчальних закладів, які набули значного поширення за рахунок відносно низьких бар'єрів входження на ринок, потребує удосконалення і розробки нових методів та інструментів впливу на їх функціонування.

Висновки. Таким чином, для забезпечення інноваційного розвитку ринку освітніх послуг система його державного регулювання повинна бути зосереджена на вирішенні таких завдань, як забезпечення загальної рівноваги, формування стратегії розвитку ринку освітніх послуг; забезпечення конкурентоспроможності національної системи освіти в умовах глобалізації освітнього простору.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Competitiveness and the knowledge economy. From Knowledge to Productivity and Innovation World Bank Office Kiev, Ukraine March 15-16, 2007, С. 21.
2. Браверман А. А. Маркетинг в российской экономике переходного периода: методология и практика / А. А. Браверман. – М. : Экономика. 1997. – 542 с.
3. Вэйфаиг М. Современные тенденции развития высшего образования в Китае / М. Вэйфаиг / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://comparative.edu.ru>.
4. Державне регулювання економіки : навч. пос. / [С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.] – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.
5. Сафонова В. Вища освіта в Україні: необхідність наукового передбачення основних напрямів її розвитку / В. Сафонова // Вища освіта України. – 2003. – № 2. – С. 41–45.
6. Качалов В. Проблемы управления качеством в вузах // Стандарты и качество / В. Качалов – 2000 – № 5. – С. 82–85.
7. Кивинен О. Рынок образования, квалификации и европейская интеграция / О.Кивинен, Р.Ринне // Высшее образование в Европе. Юнеско. – 1992. – Т. 18. – № 2.
8. Кір'ян В. Держава і освіта: сутність стратегічного управління на етапі трансформації/ В. Кір'ян, Г. Дмитренко, С. Мудрая // Економіка та держава. – 2006. – № 4. – С. 67–70.
9. Мазур А. А. Технопарки Китая / А. А. Мазур, В. С. Стогний, Н. В. Осадчая // Наука и инновации. – 2006. – Т. 2. – № 3.
10. Образование в Китайской Народной Республике / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://rus-sian.people.com.cn>.
11. Співак Л. С. Методологічні проблеми дослідження сфери послуг в умовах трансформації економіки України / Л. С. Співак // Теорії мікро-макроекономіки : збірник наукових праць. – К., 2005. – С. 62–67.
12. Фишер С. Экономика. / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи. – М. : Дело, 1993. – 864 с.